

DISPUTATIO ETHICA

De

MANSV'ETUDINE
&
VIRTUTIBUS HOMILE-
TICIS.

Quam

DEO DUCE & AUSPICE

Ex consensu Venerandæ Faculta-
tis Philosoph. in Acad: Aboensi,

SUB PRÆSIDIO

M. AXELII KEMPE
Acad. Biblioth:

Discutiendam exhibet

ISAACUS JOH: COLLINUS

*In Auditorio Majori ad diem Novem-
bris. Anno 1655. horis locoque solitis*

A B O Æ,

Excusa à PETRO Hanson / Acad. Typog.

VIRIS

Reverendis, Clariss: Venerabilibus, Præstantiss: Humaniss: ac Doctissimis:

Dn. Johanni Ambrosij past: in Pälkä-
ne Dignissimo, Patri Charissimo.

Dn. Andreae Christoph. Pastori in
Haubå Meritissimo, Mecænati suo quo vis
honoris cultu æternum prosequendo.

Dn. M. Gabrieli G. Thauvonio, Pasto-
ri arcis Croneburgensis ibidemq; Scholæ
Restori pervigili, ut Fautori ac benefa-
ctori suo indubitato, ita omni honore per-
petim colendo.

Dn. Arvido Joh: Rothovio Verbimini
stro in Pälkäne Vigilantissimo, Fautori
ac amico suo certissimo.

Dn. Laurentio Pauli, Diacono in Jäms-
sö Fidelissimo, Fautori suo & amico indu-
bitatissimo:

Dn. Paulo Johannis Collino, Comini-
stro in Pälkäne perindustrio, Fratri Di-
lectissimo.

Exercitium hocce Academicum debite obs-
servantiæ & gratitudinis declarandæ er-
go reverenter & officiose litat & offert

Isaacus Joh. Collinus.

SECTIO PRIMA
De
MANSVETUDINE.

PRÆCEPTA,
I.

Mansuetudo est virtus sive probitas circa Iræ & Vindictæ moderationem occupata.

2. Extrema ejusdem sunt: in Excessu Iracundia, in defectu Lentitudo.

3. Iracundia improbitas est modum in irascendo excedens.

4. Lentitudo vitium in irascendo deficiens.

EXPLICATIONES

Ad Præcepta in genere.

Iram affectum & vitium ex omnibus maxime tetrum esse & rabidum nemo est qui ignorat. Sane ab insania parum distare nec nisi temporis exigui-

tate adseverat Lyricus. Nec si habitum intuearis à vero aberravit. Namq; ut furoris sua sunt certa indicia, ita & cerebrosi animi notas videre est, micant flagrantq; oculi, rubent ora, stridunt dentes, quatiuntur labia, & nescio quæ alia male sanæ mentis signa abundè prostant. Quos vero fluctus moveat hic æstus, in turbido hoc vitæ salo, longa dies docuit & loquitur testis, temporum historia, adeo ut satis constet nullam pestem humano generi pluris stetisse. Hinc odia succreverunt cædes & venena: hinc urbium clades & exitia gentium extitere. Iracundia invictum lancinavit Alexandri robur fregitq;: Clitum egregium bello virum hasta transfixit intempestiva ira; Ira & crudelitas & Callisteni fuit exitio, & Medico, segnius forte curanti Hephestionem, crudele paravit suspendium. Et quid non immanis hæc rabies, suo fulta tibicine parata & prompta est moliri? Quanto majori laude vehenda nisi omnem ferme prætergressa sit clem-

men-

mentia & placabilitas, quæ feram hanc domando & coercendo obicem figit, ne in nervum vis mali erumpat, illa divina virtus est, qua, teste Tullio, *Viro magno & præclaro nihil est dignius*, adeo ut & hanc vocem elicerit Senecæ, *Nihil magnum quod non & placidum*. Hæc ipsa dum sævitiam cohibet Regibus solia firmat, dum haud cuncta ad demensum exigit: amicitiam & concordiam cæteris conciliat. Hujus proinde vultum subire pretium erit, & spiritum quem reciprocatur haurire laberrimum.

Ad I. Præceptum.

Manſuetudo (Græcis *πραότης* alias Lat. Clementia, gratia, lenitas, placabilitas, moderata ſeveritas &c. quæ quidem voces fere æquipollent quamquam non tam generalem hujus virtutis naturam ſemper, quam ſpecialem ejuſdem conditionem exprimere videantur) h. l. non denotat generalitèr, quod quâcunq; ratione manſuetum eſt

& cicur factum, qualiter fero & indomito opponitur: Nec pro lentitudine altero extremo sumitur, sed Virtus est & probitas inter extrema medium servans. Pro *obiecto interno*, Iram affectum illum vehementissimum & turbulentissimum agnoscit, quem *Scaliger* appetitum depulsionis nominat, *Externe* circa omne id occupata quod iram & indignationem provocare possit & ad vindictam instigare ut sunt; *Injurie, damna, offensiones, contumeliae, convitia, &* horum omnium *pæna*, quas moderari est mansuetudinis. Quod ut legitime fiat & congruenter rectæ rationi, *causæ* ob quas irascimur & *circumstantiæ* diligentè observandæ sunt. Nequè enim ob *res, rationesq; leves & incertas* irasci convenit & excandescere, quod puerorum & mulierum esse *Parmeno* vult apud *Comicum*; sed *graves sint causæ, certæ ac manifestæ*: quales *eversio & violatio cultus divini, salutisq; publicæ, Læsio vitæ, bonorum, famæ & existimationis, tum nostræ tum nostrorum &c.* Neq; quibusvis
sine

sine discrimine irascendum est, utpote:
rebus inanimatis, brutis, & mortuis, quibus
nec sensus nec proæresis inest; non bene
de nobis meritis, superioribus, Magistratui,
præceptoribus, &c. quos ob sua in nos me-
rita, cæteris tamen paribus, venerari
potiùs, & amare oportet; Verum homi-
nes merito averſamus malos & improbos
quos sceleris nec pudet nec poenitet;
ita tamen ut vitium ipsum vehementius,
quam ipsam personam deteste-
mur. Modus porro iræ faciendus est, &
vindiçta, ne videamur imitari apes, quæ

- - - animis in vulnere ponunt -

Magisq; duci rabie & furore quam
consilio. Atq; sic & nobis ipsis malè
consulere, & proximo, de quo vindi-
çtam meditamur. Eleganter n. Seneca
ait: *Iram ruinae similem esse quæ in aliud ca-
dendo se ipsam comminuit & frangit. Quod
ne fiat optimum censetur tempus lucra-
ri, sibiq; persuadere horam vindiçtæ
nondum adesse.* Hinc Poëta:

- - ne frana animo permitte calenti

Da spacium tenuemq; moram: mala cuncta ministrat

Impetus.

Quantum ad rationem *temporis* & *loci*, ira non sit diurna, ne in odium degeneret. inconveniens n. est, teste *Aristotele*, ut cum homo mortalis sit, immortalem gerat iram. non tarda in gravioribus & apertis: nec festina nimis in levioribus delictis aut minus liquidis. Absit à ferijs consultationibus, convivijs & alijs locis gaudio destinatis. Quæ omnia qui rite observat, quod tamen difficilimum, officium Viri Mansveti explevisse jure existimandus est.

Ad III.

Aliud ira est, aliud iracundia: illa affectus cum vindictæ cupiditate audit ex contemptu nostri & nostrorum ortus; Ista pars quædam *improbitatis* sive habitus vitiosus est. Ira Cos quædam fortitudinis, & proinde licita & laudabilis ad magna aggredienda excitans;

Ira

iracundia vero illicita semper & illau-
 data, mala non pauca in humanam im-
 portans societatem. Hujus tres speci-
 es ex Arist: recensent Autores, quarum
 prima ἀεροχολία, i. e. *Excandescencia*
 dicitur. Altera πικρότης, *amarulentia*,
 Tertia βαρυθυμία, *Savitia*. *Excande-*
scentes sive stomachosi dicuntur, qui faci-
 le, & subito & vehementer irascuntur,
 quia tamen aperti sunt iram cito depo-
 nunt; *Amarulenti* qui tardè quidem i-
 rascuntur, sed iram diu pertinacitè &
 occultè foveant, donec vel vindictam
 exercuerint, vel si id consequuti non
 fuerint, temporis diuturnitate iram
 concoxerint, & hi deteriores. *Crudeli-*
tas vero deterrima, iracundia est perti-
 nax & non nisi ultione sumpta placatur,
 quorum vitiorum exempla passim
 extant & experientia quotidie suppe-
 ditat.

Ad IV.

Lentitudo sive iræ vacuitas qua
 quis neq; justis de causis, neq; ijs qui-

bus tenetur, irascitur; 'conjunctam ha-
bet nimiam patientiam', ac fatuitatem
non raro. Unde abjecti & servilis ingenij
tales existimantur, ad publica munera
Reipub: inepti, utpote ex quorum con-
niventia nimia, sequatur morum dis-
solutio & consequenter Reipub: interi-
tus. Hinc verè Fronto: *Malum esse sub
tali Magistratu vivere qui nihil, pessimum
vero sub eo qui omnia permetteret.*

QUÆSTIONES.

- I. An ira omnis promiscuè sit
in vitio? Neg.

Iram omnem extinguere & extir-
pare velle Stoicorum ostentatio est, li-
mites potius apponendi sunt quousq;
& quam diu. Unde Cicero, *Virum non
videri qui irasci nescit.* Oracula divina
sonant: *Irascimini & nolite peccare.* Ex-
empla Sacra ostendunt nonnunquam
justis de causis esse justam, ut *Mosis, Da-
vidis &c.* Ipsi insuper Deo T. O. M. ira
tribuitur cui vitiosum quid tribuere
summum esset nefas, *Quid? quod
affe-*

affectus sit naturalis ira, & proinde in
 sese & Physicè haudquaquam vitiosa.
 Rectè ergo hic distinguunt, inter *iram*
 quatenus est affectus, & *iracundiam* quæ
 habitus vitiosus. Inter *iram temerariam*
 quæ ex ultionis appetitu sola dimanat;
 Et *justam indignationem* adversus impie-
 tatem, & malitiam hominum, inter *Mo-*
deratam Iram & *immoderatam*. Inter *Vi-*
tium & *Naturam*. Inter *precipitantiam*
 & *legitimum ultionis modum*. Quibus ob-
 servatis non difficile est profligare quæ
 in contrarium adferuntur rationes.

II. At injurias vindicare & dam-
 na illata estne licitum? R.

Quid ni? ab exemplo Jehovæ &
 mandato qui & ipse punit injurias &
 peccata, atq; per Magistratum puniri
 jubet. *Non enim sine causa Magistratus,*
teste Apostolo, gladium portat: Dei mi-
nister est vindex in iram qui malè agit.
 Unde præmia & pœnæ censentur vin-
 cula quædam Reipublicæ quibus laxa-
 tis nec rite applicatis, disciplinam cor-

rure necesse est, & securitatem tam publicam quam privatam. Sed hic teneatur distinctio inter *vindictam publicam eamq; moderatam* de qua hic sermo; Et *privatam*, qua quis sibi ipsi jus dicit, & proprio ausu, citra necessitatem inficio Magistratu, sive superioribus, injuriam vindicat. Ista legibus consona hæc dissona est.

III. Quomodo differt mansuetudo & clementia? R.

Quanquam intersit Reipublicæ ne maleficia maneat impunita, ut habet Regula Ictorum, distinguunt tamen Dd. Inter iram sive iracundiam quam justus excussit dolor, & quæ ex levissimâ causâ sive vitio naturæ existit. Ista poenam mitigare consuetur, Hæc vero poena ordinaria pleænda est. Videantur Icti.

VI. An iracundia capitaliores inimicitias gerat cum mansuetudine quam lentitudo? Aff.

Mansuetudo quippe iram frænat & cohibet, quod commune est cum lentitu-

titudine. Iracundia vero præceps est
& fræna laxat, unde à maiore vetudine lon-
gius recedit, ac proinde & deterior len-
titudine, utpote quæ frequentior & ad
convictum vitæq; societatem minus
accommodata. Quanquam & lentitu-
do sæpè non minora accersat mala Rei-
pub: imprimis si Magistratui & prin-
cipibus viris comes adhærea t.

SECTIO SECUNDA

De

VIRTUTIBUS HOMILE-
TICIS.

PRÆCEPTA.

I.

*Virtutes homileticæ tres sunt, Vera-
citas, Comitas, & Urbanitas.*

*2. Veracitas est quæ in exprimenda
convenienter veritate est occupata.*

*3. Veritati in genere adversatur
Mendacium, quod est falsa vocis si-*

gni-

gnificatio cum intentione fallendi.
Specialitèr vero in Excessu Arrogan-
tia, in defectu Dissimulatio.

4. Comitatus est virtus homiletica in
conversazione seria honestè oble-
tans.

5. Ejus extrema sunt, in Excessu
Assentatio nimium placendi studium,
in defectu Morositas, qua nemini
placere cupimus.

6. Urbanitas in ludis & jocos decen-
tiam observat.

7. Excessus Urbanitatis dicitur scur-
rilitas modum excedens in jocando
& ludendo; Defectus Rusticitas quâ
nec ipse quis joculari possit nec alios
jocantes ferre.

EXPLICATIONES

Ad præcepta in genere

Man-

Mansuetudini jungimus ob affi-
nitatem Virtutes homileticas, quibus
ceu pulcherrimis flosculis humana co-
ronatur societas, quarumq; usu & fru-
ctu vita hæc caduca destitui nequit. O-
mnis quidem virtutis apparatus terre-
num hunc DEUM exornat. Elegantia
verò morum ex his pullulat fontibus &
conversationis decorum maxime in-
struit. Prudentia quippe in ejus mode-
ramine & egregiam præ se fert morum
commoditatem, & ad negotia, tum pu-
blica tum privata commode admini-
stranda, non parum momenti adfert.
Ac veluti actio in oratoria professione
(licet sit externum quid) aliis partibus
præponderare dicitur, sic & conversa-
tio ejusq; regimen (utcunq; in extero-
ribus occupetur) in vero civili si-
non summum at certe eximium locum
invenit. *Incredibile dictu*, Cicero ait, *quan-
tum conciliet hominis comitas sua vitasq; mo-
rum.* Verum sicuti neglectio in his
supina vitanda est, ita curiosa nimis in

ceremoniis caveatur affectatio. Quid enim magis deforme quam scenam invitam transferre? *Medio turissimus ibis.* Adeoq; summa & compendium decori, in eo ferme situm esse constat, ut quasi æqua lance & propriam dignitatem & aliorum æstimemus & tueamur. Quod & Livius expressit: *ne (inquit) aut arrogans videar aut obnoxius; quorum alterum est alienæ libertatis oblivisci alterum suæ.*

Ad I. Præceptum +

Circa sermones & actiones quæ in hominum congressu & quotidiana vitæ consuetudine solent adhiberi, spectatur præcipuè vel Veritas & Falsitas, vel jucunditas & modestia & hæc quidem in conversatione seria vel jocosa. Unde tres hæc virtutes *ὁμιλετικαὶ* dictæ resultant. Quarum prima veritas sive potius Veracitas appellatur, aliis *candor integritas & sinceritas.* Secunda Comitas, quæ & *Affabilitas & humanitas.* Tertia

tia, quæ jucunditatem in jocis spectat,
Urbanitas.

Ad II.

Quandoquidem ambiguitati cum errore intercedit affinitas, attestante Scaligero, ea primum evolvenda est. Veritas ergo nobis hic loci non sumitur *directivè* & *ὀργανικῶς* quomodo omnia instrumenta Logica ad veritatis inquisitionem destinantur: Nec *θεωρητικῶς* & *Metaphysice*, quæ est conformitas rei & intellectus; sed *πρακτικῶς* & *Ethice*, quæ magis propriè veracitas dicitur, & est congruentia oris & cordis, qua id quod corde sentimus etiam ore, verbis, factis & gestibus externis exprimere studemus. Atq; sic spectatur vel *ρηματικῶς* qua profertur, & dicitur eandor: Vel *πραγματικῶς* qua prolata præstantur & ita dicitur fides, quæ Authore Cicerone est *dictorum conventorumq; constantia*, ad quam & *taciturnitas* non incommodè referri potest. Est ergo

vir probus verax sed ita ut & simul sit
prudens, ideoq; non tenetur *semper* & u-
biq; neq; omne verum dicere, si vel maxime
partem veri dicat. Exemplo Athana-
sij fugientis secundum amnis cursum suos ad-
versarios, qui dum imminere magis magisq;
viderentur, factum est Divinâ quadam pro-
videntiâ ut navicula quâ vehebatur Atha-
nasius conversa obviam iret hostibus inse-
quenibus. Illi vero rati Athanasium hâc
cymba, quæ ipsis occurrebat haud vehi, com-
pellant ibi sedentem; Numquid vidisti Atha-
nasium prætervectum; Respondit Athanas-
sius: Modo huc ibat. Est præterea & ta-
curnitas eximia virtus, cujus leges
sicut & conscientia, violare non decet
neq; fas est. Quædam a. vera propa-
lare licitum, sed iis, quorum interest,
exigentibus, & Magistratui legitimè
præcipienti. Alia omnibus promiscue
& sine cautione citra tamen garrulita-
tis vitium, ebuccinare concessum est.
Quæ omnia veracitatis & prudentia tem-
peramento moderanda sunt, hoc est

quod

quod innuit Salvator, *Estote inquit, prudentes sicut serpentes, simplices ut columba.*

Ad III.

Ad mendacij constitutionem duo cum primis requiruntur, & *voluntas dicendi falsum, & intentio sive animus fallendi.* horum alterutrum si absit non est mendacium ut autem id quod dicitur sit falsum non est necesse, potest enim quis verum dicendo mentiri, & vice versa, si nimirum se falsum dicere existimet. Genera Mendacij, præter id quod ex mera vanitate & libidine mentiendi fluit, vulgo tria sunt. *Iocosum* mendacium ad delectandum comparatum est, *officiosum* ad juvandum se vel alios. *Perniciosum* ad nocendum instituitur, atq; hoc ultimum propriè dicti Mendacij nomine autumant venire non pauci. Ex mendacio duplex in specie extremum resultat. *Arrogantia* sive *mendax affirmati* in excessu; in defectu *mendax negatio*, sive *dissimulatio*. *Ista plus nobis arrogamus & tribuimus quam revera possidemus.*

Quæ cum ad alios

refertur dicitur *Adulatio*: Hac quæ nobis vel aliis re ipsa insunt, vel negamus nimis extenuamus. *Dissimulatores* autem hi duorum sunt generum, quidam enim magna dissimulant, & alijs incognita, ne videantur *ἀλαζονες* sive arrogantes, alij etiam minima & apertissima, ut videantur *Modesti*. Qui merito *Veteratores* vocantur & *versipelles*, prioribus multo detertores. Ex duobus his extremis tolerabilior est *dissimulatio*, sive *εἰργονεία*, utpote quæ majori affinitate juncta est medio, minusquæ noxia in conversatione jucunda. Quamquam aperti & candidi homines molestissimè sanè interdum feramus in conversatione dissimulatores.

Ad IV.

Comitas à Philosopho *φιλία* appellatur, quod amicitia maxime affinis sit, & eandem facillime conciliet occupata præcipuè circa *sermonem, gestus actiones* omnequæ id, quod in convictu & conversatione civili & quotidiana quemquæ solet delectare vel molestiam crea-

creare, Est ergo viri humani & comis
sic vivere cum alijs, ut servata tamen
gravitate & honestate, consuetudo ejus
grata sit & jucunda, ea dicat & faciet
quæ alios non offendunt, ita tamen ut
si quid turpe committatur non dissimu-
let, imò si opus est cum moderatione
reprehendat. Cum primis, ut in omni
virtute rationem habeat circumstantia-
rum & personæ, cum qua conversatur.
Cum *superioribus* quippe reverenter &
modeste communicet: cum æqualibus
amice & libere: cum inferioribus blande
& graviter sine ullius offensione nisi ad
exemplum medicorum qui restituen-
dæ sanitatis causa in postetum leviter
modicū quendam dolorem infligunt,
ita ille magnæ voluptatis causa in po-
sterum leviter offendet. Meliora enim
ut ait *Psaltes*, *Vulnera diligentis quam o-*
scula blandientis.

Ad V.

Huic virtuti hostis existit ab una
parte omnis assentatorum & adulato-
rum natio; ab altera contentiosorum

& morositatis improbitas. Iſti omnia laudant, ut placeant & lucrentur; hi contra nemini placere cupiunt. Cuncta aliorum etiam recte facta improbant & ſuggillant. Ubivis inſtar Demæ Menedemi torvum tuentur & neſcio quid monſtri alere conſueverunt.

Ad VI,

Urbanitatis ſive *εὐτραπείας* obiectum Ludi ſunt & joci. In quibus laudabilem tenere mediocritatem, & ut medicina inde & relaxatio petatur ad res ſerias promptius obeundas non cuiusvis obvium eſt. Eſt autem teſte *Cicerone* in off: duplex jocandi genus unum illiberale, petulans, flagitioſum, obſcænum; alterum elegans, urbanum, ingenioſum facetum. Iſtud probum decet virum, hoc ad ſcurras relegandum eſt. Pulchre Melander.

*Qui quandoq; ſales non immiſcere facetos
Novit, is indignus qui voret ore ſalem.*

*Qui ve recensentem non vult audire lepores
Eſt lepus, atq; animi non habet ille ſalem.*

Muſt-

*Musica vita Deo grata est hominumq; cater-
va*

Exeat è mundo, qui joca docta fugit.

Est igitur Urbani viri festivi non coactè nec affectate, sed prompte, & cum naturali quadam gratiâ facetias spargere non nimis frequenter nequè omnibus indiscrete sed habita ratione temporis loci, personarum, &c Evitet *Sal Memi*, *Scommata* & dicteria alios perstringentia, sive in contemptum adducantia: retineat *Sal Mercurij*, utatur facetijs lepidis doctis & argutis ad ædificationem & jucunditatem. Qui vero serendis jocis haud idoneus est, iis potius abstineat, & audiendo & tolerando sales, gloriam venetur festivitatis.

Ad VII.

Illota sunt & fætida *scurrarum* ora unde sermones putridi, sales & joci obscæni, quos miscent satis in tempestivè nulla contemplatione pietatis, honestatis & circumstantiarum aliarũ. Ex horum genere & parasiti existunt, genus hominum supra modum servile, de qui-

bus Comici multa. Agrestes contra sunt rigidi & infulsi catones, qui nec ipsi rectè joculari possunt nec alios civiliter jocantes audire sustinent sine stomacho. Quales in congressibus multi & convivij instar lapidis & trunci, magis muti quam pisces, verbulo vero tacti instar *Davi Terentiani* omnia turbando miscent tumultibus.

QUÆSTIONES.

I. An cum omnibus promiscuè etiam improbis & infidelibus conversari & familiaritatem fovere licitum sit?

R. Si votis agendum esset quis aliud optaret ex monito ipsius *Apostoli* qui vult *ut pacem sectemur cum omnibus, in pace viventes cum omnibus* sed, quia mundus in maligno positus impietati indulget & improbitati, vix *Ethica conversatio* quæ in virtute fundatur inter omnes consistere potest. Multo minus *spiritualis Ecclesiastica interna*, qua omnes

mnes verè pij & Christiani in unitate fidei & spiritus copulantur, inter paganos & Christianos, aliosq; diversa & pugnantis fidei in fundamentalibus religionis articulis tolerari. Quanquam quoad *Conversationem Politicam*, quæ respicit ea quæ sunt juris Gentium, utpote, *Contractus, commercia, obligationes* &c. aliqua communicatio necessaria sit, nec prohibita, modo non sine cautione adhibeatur. *Oeconomica* vero & *Scholastica* familiaritas, cum infidelibus periculosa satis, imo noxia non raro, uti hæc prolixius alii disceptant.

2. An teneamur semper & omni loco vera dicere? Neg:

Est enim Veritatis manifestatio, non raro intempestiva, adeoq; jure occultari potest, sine læsione Dei & conscientia, sine scandalo & proximi incommodo. *In Religionis quidem negotio*, ubi ritè, præsertim à Magistratu interrogati, reddere rationem nostræ fidei

tenemur, absq̄; ulla tergiversatione & dissimulatione ad mandatū, Salvatoris & Apostoli Matt. 10. 32. 1. Pet. 3. ver: 15. Verum extra hunc casum prudentis non est vera confessione non necessarijs se objicere periculis & crudelitati Tyrannicæ exponere. Sicuti nec innocentem ad supplicia quæsitum prodere convenit, proditio quippe non minus malum quam mendacium. Iustis præterea de causis necessarium est silentium, & veritatis reticentia, utpote cum nulla nos obligatio astringat ad veri pronunciationem, potius ad ejusdem occultationem per leges taciturnitatis & conscientia merito ducimur, & absq̄; ulla reprehensione.

3. Quandoquidem veritatem interdum prudenter dissimulare possimus & reticere, licebitne ergo eandem negare, sive mendacium proferre? Neg:

Omne quippe mendacium est peccatum, non tantum ex prohibitione divina
quæ

quæ generalis est, & omne passim
 damnat mendacium. Ecclesi: 7. 1 4:-
Noli velle mentiri omne mendacium, Psal. 5.
7. perdes omnes qui loquuntur mendacium.
Eph. 4: v. 25. deponentes mendacium loqui-
mini veritatem cum proximo &c. Sed &
 intrinsecè & sua natura non secus ac ad-
 ulterium, blasphemia malum est, tri-
 plicem namq; continet deformitatem
 rectæ rationi repugnantem. *Abusum*
nempe sermonis, deceptionē proximi & viola-
tionem charitatis, & amicitia humana. Qui
 enim mentitur primum quidem abuti-
 tur sermone; Nā usus lingvæ & sermo-
 nis ideo datus est homini, ut animi sensa
 & conceptus qui aliquem latent, alijs
 prudenter & verè, si modo exprimen-
 da sunt manifestet, atq; ad hoc obliga-
 tus est homo homini in societate Civili,
 quam tamen obligationem tollit iniquè
 mendacium. Unde sequitur deceptio
 proximi qui putat te id sentire quod
 verba à te prolata sonant, à quo tamen
 toto animo abhorres. Atq; sic ex men-
 te Salamonis Prov: 13. 5. *Iusto abominatio*

es, hinc quantum in te est, naturale jus amicitiae nefarie violare non vereris, facis enim alteri quod tibi non vis fieri, quod pugnat cum fundamento juris & aequitatis, Accedit memorabile dictum Philosophi: *Omne mendacium per se improbum est & fugiendum.* Quibus omnibus & hoc addi potest quod mendacio nobis ipsis fidem omnem derogemus, hoc enim lucratur mendax, ut dum vera etiam loquitur fidem tamen cuiquam facile non facit, svadet quidem, sed vix persuadet. Qui enim semel fines veracitatis transgressus est, postea fit mendacior, ut istud de verecundia, paulo immutatum hic usurpare liceat.

4. Quorsum vero mendacium vulgo officiosum quod ad conservandam vitam, pudicitiam, famam, sanitatem &c. uti solent homines nonne id veniam meretur & virtutis nomine censendum est. ? R.

Dubia fat est quæstio in qua decidenda
DD. ne q; inter sese conveniunt nec sibi
ipsis satisfacere videntur, ut evolventi
eorum scripta apparet. Nos judicium
sequuti Viri judicioissimi & incompa-
rabilis, D. D. Mich: Syllensstâlpe ita de-
cernimus: *Mendacia officiosa, aut mendacia
non sunt strictè & propriè, aut ab omni labe
& vitio immunia non sunt.* Rationem ad-
dimus hanc. Si namque officiosum hoc
mendacium sumatur pro *tempera-
mento ad veritatem & prudentiam*, ut
idem sit ac *non dicere omne verum*, vel
non dicere illis quibus non obligaris,
atque adeo *diversitas* quædam occurrat
veritatis apertæ, *non pugna & contrarietas*
haud difficulter à vitio absolvi potest.
Quo etiam referri meretur illud, cum
vox aliqua aut sermonis complexio est
πολύσημη ☉, sive ex usu vulgi, sive ex
artis consuetudine, sive ex figura ali-
qua intelligibili, tunc si animi conceptus
uni istarum significationum congruat,
non admitti mendacium, etiam si pute-
tur is qui audit in aliam partem id ac-
ceptu.

cepturus, ut id judiciosè exponit *Grotius lib. 3, de jure pacis & bel: Si v, officiosum mendacium ex voce & notatione æstimetur & pro contrario ipsius veritatis, quando id quod aperte falsum est scientes proloquimur & ut alios fallamus, boni siue publici siue privati causa, probari per omnia haudquaquam potest, quocunq; id colore excusare contentur ejus Patroni. Sicut enim virtus licita est & concessa, ita vitium eidem oppositum inhonestum & damnandum. Nec finis bonus & intentio canonizare actionem in se vitiosam valet. Bonum enim ex integra causa est, malum autem ex singulis defectibus teste Dionysio. Ad exempla ex sacris de prompta reponi potest in genere illud Iobi. 15. Numquid Deus indiget mendacio nostro. Et Augustini, cum de scriptura sacramentiendi proponuntur exempla, aut mendacia non sunt, sed putantur esse, dum non intelliguntur, aut si mendacia sunt, imitanda non sunt, quia justa esse non possunt.*

5. Estne omnis simulatio mendacium & consequenter vitiosa? Neg.

Est quippe simulatio quædam cum mendacio non conjuncta, ut si quis dicat se minus habere quam habet, non peccat, illud namq; minus à majore continetur. Solent præterea distinguere inter Mendacium & simulationem, illud in verbis sive signis ejusmodi quæ natura vel ex instituto aliquid significat cum obligatione mutua consistere ajunt: Hanc in factis & rebus quibus ita uti liceat, quamvis prævideamus futurum ut inde alio falsam hauriat opinionem. Atq; huc trahunt exempla ipsius salvatoris Luc. 24. Speciem præferentis ituri longius. & Iosvæ in expugnatione urbis Hai fugam fictè adornantis Ios. 2. Eodem referunt actus eorum qui hostium armis signis, vestibus, velis usi passim leguntur, quæ omnia ejus sunt generis ut à quovis pro arbitrio etiam contra consuetudinem usurpari possint, ut differit Grotius. Sed alij vicissim boni commatis esse hoc discrimen

men haud judicant, ut ut sit, scrupulo se
quidem hic adeo à multis disquiritur
hoc de negotio, sed dum ad praxin ven-
tum est vix sibi imperare possunt, ita
vivendum esse. Nec insuper ignotum
est illud decretum Politicorum, strata-
gemata in bello licite adhiberi posse,
quæ profecto ab omni simulatione
non videntur semper immunia.

6. Quid de reservationibus &
mentalibus restrictionibus Ponti-
ficiorum existimandum est? R.

Mera sunt mendacia & fraudes ad
pallienda scelerata & eludendos judices
aliosque instituta & comparata, Reus e-
nim legitime interrogatus de flagitio
à se commisso tenetur veritatem mani-
festare, non falsitatem proferre & aper-
tum mendacium quod committit dum
ad quaestionem & interrogationem al-
terius: *fecistine homicidium*, Respondet,
Non feci, cum hac mentali reservatione
non feci ut tibi dicam, vel *non commisi ho-*
mucidium Romæ, vel aliud quid: hoc aliud
quid

quid est quam ore aliud proferre, aliud sub pectore conditum habere. Vitium adeo execrandum, ut etiam seniores Jesuivitæ istud merito eant profligatum.

7. An mentiri & mendacium dicere coincidunt planè? Neg:

Istud videtur *habitum* magis indicare hoc actum vitiosum, qui mentitur contra mentem, suam dicit & alium cupit fallere qui vero loquitur mendacium sive falsum (Solent namq; hæc indifferenter à bonis authoribus usurpari) non intendit alium fallere, sed ipse fallitur, ut habet Augustinus, dum verum esse putat quod tam falsum est. *Hinc Paradoxon*: Potest aliquis verum dicere & tamen mentiri, & potest quis mendacium proferre sive falsum & tamen non mentiri. Ex Nigidij tamen monito, *Vir bonus prestare debet ne mentiatur*, prudens ne dicat mendacium.

84 An Virum gravem & probum deceat ambiguis uti sermonibus?

8. In ludicris ad delectandum & docendum nonnunquam sine vitio adhiberi possunt; in re vero seria & gravi eludere quicquam ambiguitatibus & amphiboliis ad fallendos simplices, hoc demum enorme facinus est, & homine maximè indignum, de quo merito illud Lyrici usurpes

- - *Hic niger est hunc tu Romane caveto.*

9. An Parabolæ, Apologi, Ironiæ. Tropi & Hyperbolicæ locutiones, in mendaciorum censum sunt referenda? N.

In his enim *το ῥητόν* non observandum, verum *διὰ νοία*, Nec ulla hic fallendi intentio, Sed potius cum delectatione quadam docendi & informandi. *Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci.* Lumina hic existunt, colores, flosculiq; & Schemata Orationis non notio aliqua falsi.

10. Quid est juramentum & an jurare licitum? R.

Quia,

Quia suprema veritatis confirmatio est juramentum, recte atq; ordine nos facturos putemus si pauca de eo attingerimus. Est autem juramentum invocatio ipsius Dei, qua petimus ut sit testis nostræ, asseverationis & puniat fallentem. Jurare omnino licebit ubi agitur de gloria Dei de salute Reipubl: proximi & nostra, in judicio ubi humana probatio cessat & aliter veritas haberi non possit. Idq; Exemplis ipsius Dei & sanctorum satis probari posse dubium non est.

II. Sed si Quis Latroni jurandò promiserit pecuniam pro redemptione vitæ, Anne ad servandum obstrictus est per conscientiam & honestatem? Aff.

Est enim de re licitâ & possibili juramentum, quod violare quis sine scelere non potest. Actio insuper jurantis spontanea absolute nec adversa bonis moribus & verbo Dei ideoq; servanda, exemplo *Iosue* qui à Gibeonitis

deceptus fidem tamen servare voluit; & *Zedechie* qui ob violatum pactum quod metu periculi cum Nebuchodonosore pepigerat graviter punitus est.

12. An pugnet cum humanitate & officio viri comis reprehendere nonnunquam amicos? N.

Veri potius amici & sinceri hominis est amicum delinquentem admonere & modestè objurgare, licet hinc aliqua offensus videatur metuenda, præsertim ab imprudentibus & pertinacibus; boni sine dubio istud Psaltis Psal. 141. 5. *Laudant & magnificiunt. percutiat me justus placidè & objurget me, hoc erit oleum capitis ad Caput meum.*

13. Quid de ludis scenicis sentiendum possuntne citra læsionem honestatis usurpari?

14. Ludi scenici (sicut & choreæ de quibus in disputatione de Temperantia actum) si rite informantur & bono fine ad honestam scilicet recreationem & utilitatem tum agentium tum spectato-

rum merito probandi sunt, Adia phoræ
quippe sunt quæ ex ratione finis præci-
puè a stimantur. *Uusus habet laudem Cri-
men abusus habet*, ut sonat vulgatum.
Ad sunt hic vivæ quasi representatio-
nes virtutum & vitiorum, atq; adeo in-
centiva honestatis, à turpitudine de-
hortamenta, consulunt memoriæ, fir-
mant iudicium linguam informant,
mores, gestus, & totius corporis habi-
tum ad civilitatem componunt.

14. An quis joculari possit honeste
obiiciendo vitia nationum ?

R. Quanquam sint qui adeo arctâ
iuncti sunt necessitudine ut ex ejusmo-
di facetijs iis non excandescant, Rara ta-
men, quia hæc est & albo rarior corvo
familiaritas, præstabit sane omisso ejus-
modi joculari genere, mordaci jucu-
dioribus operam dare salibus, præfer-
tim cum speciem habeat detractio-
& famæ alicujus saltem per obliquum
illudendi, quod boni viri non esse qui-
vis facile intelligit : sed de his satis. Co-
ronidis loco adicienda sunt de amicitia.

COROLLARIA.

1. *Amicitia est benevolentia quorundam mutua non latens.*
2. *Estq; perfecta sive honesta quæ virtutem respicit & proborum est affectus, vel imperfecta, quæ vel ad jucunditatem omnia refert vel ad utilitatem.*
3. *Vera & perfecta amicitia rara est.*
4. *πολυφιλια res est ardua & difficilis.*
5. *Scitè ut omnia seneca? coagulum amicitiaë est convivium cum bonis.*
6. *Certissimus index amicorum sive veræ & non fucataë amicitiaë calamitas & status mutatio.*
7. *Amicitiaë est monere & moneri unde præclara ista vox Phocionis.*

non poteris me amico uti & as-
sentare,

8. *Pestis veræ amicitiaë est suspicio & diffidentia quæ & hanc dicitur vo-
cem; ama ut aliquando osurus.*

9. *Verè Tullius: dispares mores di-
sparia sequuntur studia quo-
rum dissimilitudo dissociat a-
nimos.*

10. *In veram amicitiam iniquum est
judicium: Amici fures sunt tem-
poris.*

11. *Pessimum genus hominum qui
verba gestant,*

12. *Inimicus sive adversarius duplex
magister.*

Ergo

- - - - - si novisti rectius istis

Candidus imperti si non his
utere mecum. Atque tantum de
pra-

Practicæ Philosophiæ parte generali quam universam certis disputationibus septis inclusam per præcepta succincta dilucidasque commentationes cum controversiis selectioribus Eruditorum oculis censuræque subiicere libuit. Quod meum institutum si probari bonis sensero, licebit & in alijs, mitiora si fuerint fata, pari ratione progredi & studiosæ pubis commodis pro virili velificar.

VnI Deo LaVs VlrV's gloriaqVe
NobIs paX VsqVe, & In æternVm

Mansuetudo tibi cordi est, mansuetus & ipse es
ISAACË Aonij, portio clara chori!
Mansuetus maneat monitori, me meditante,
Merces MANSVETUM magnificetq; MELIM
Sympatriotam syncerum, sobolemq; sacrarum
Sicelidum; sapias spes spectiosa salem.

*Politissimo Dn. Respondenti, L: M: g:
gratulabatur*

Ericus Justander Aboens: